FOLKTINGET

Asia: K 21/2021 vp, Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021

Folktingetin lausunto kielilainsäädäntöä koskevasta kertomuksesta 2021

Folktinget kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto perustuslakivaliokunnalle koskien hallituksen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta 2021.

Vuoden 2017 kielilainsäädäntöä koskevan kertomuksen seuranta

Folktinget pitää kannatettavana kielikertomuksen yhteydessä tehtyä selvitystä kielilain yksityisten kielellistä palveluvelvollisuutta koskevan 25 §:n toteutumisesta. Selvitystyön perusteella ehdotetaan, että yhdenvertaisuussuunnitelmia kehitettäisiin siten, että myös kieliryhmien välinen yhdenvertaisuus otettaisiin huomioon, mikä olisi Folktingetin mukaan kannatettavaa. Folktinget on samaa mieltä siitä, että kielelliset oikeudet tulisi nähdä laatukriteereinä, ja että niiden suojeleminen käytännön toiminnassa ja asiakastilanteissa tulee etukäteen ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa, jotta kielelliset oikeudet toteutuisivat osana normaalia palveluprosessia ja myös yllättävissä kiiretilanteissa.

Viranomaispalvelut kansalliskielillä

Folktinget yhtyy kielikertomuksen toteamukseen siitä, että lainsäädännön soveltaminen on ratkaisevaa oikeuksien käytännön toteutumisen kannalta ja että kieliryhmien kokemukset osoittavat, että edes lakisääteisten palveluiden saatavuus ei aina ole itsestään selvää.

Ruotsi hallintokielenä

Valtioneuvoston 2.12.2021 hyväksymässä kansalliskielistrategiassa todetaan, että ruotsin kieli hallintokielenä on katoamassa. Kasvava ongelma on ruotsinkielentaitoisten virkamiesten puute julkishallinnossa.

Ruotsinkielentaitoisen henkilöstön puute johtuu osittain ruotsinkielisille valtionhallinnossa asetettavista kovista kielitaitovaatimuksista. Vuonna 2017 valtion työntekijöistä ruotsia äidinkielenään puhuvien osuus oli vain 3,8 %. Folktinget vaatii hallitukselta pikaisia toimia ruotsin kielen aseman vahvistamiseksi valtionhallinnossa ja sen edistämiseksi, että viranomaiset kykenisivät tarjoamaan ruotsinkielistä palvelua. On tarpeen pohtia, vastaavatko julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettu laki ja valtion virkoihin vaadittavia kielitutkintoja koskeva asetus tarkoitustaan, eli suomen- ja ruotsinkielisten yhdenvertaisten palveluiden takaamista.

Folktinget katsoo, että yhdenvertaisuusnäkökulmasta on ongelmallista, että valtion virkoihin useimmiten vaaditaan tyydyttävää ruotsin kielen taitoa ja erinomaista suomen kielen taitoa. Ruotsinkieliset henkilöt, joiden suomen kielen taito on hyvä, eivät useimmiten täytä korkeakoulututkintoa edellyttäviin valtion virkoihin vaadittavia kriteereitä. Helsingin yliopisto tarjoaa kaksikielistä maisterintutkintoa, joka antaa C1-taitotason kelpoisuuden toisessa kotimaisessa kielessä (sekä suomessa että ruotsissa), mikä vastaa erinomaista kielitaitoa. Yliopiston C1-taitotason kielitutkintoa ei hyväksytä todistukseksi ruotsinkielisten kielitaidoista heidän hakiessa virkaa valtionhallinnosta. Opetushallituksen järjestämä kielitutkinto, joka vaaditaan todistukseksi erinomaisesta suomen (tai ruotsin) kielen taidosta maksaa 454 euroa vuonna 2022. Korkea hinta asettaa ruotsinkieliset

epätasa-arvoiseen asemaan suomenkielisiin verrattuna, koska suomenkielisten ei tarvitse suorittaa kielitutkintoa, koska heiltä vaaditaan vain tyydyttävää ruotsin kielen taitoa.

Folktinget ehdottaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta kirjoittaa mietintöönsä seuraavaa:

- Kansalliskielistrategian valtionhallinnon kielivaatimuksia koskevat toimenpiteet toteutetaan, mikä edellyttää valtionhallinnon kielitaitovaatimuksia koskevien lakien ja asetusten tarkistamista.
- Suomen ja ruotsin kielen erinomaisen taidon C1-kielitodistus hyväksytään todistukseksi suomen ja ruotsin kielen erinomaisesta osaamisesta valtionhallinnon virkaan, jossa edellytetään korkeakoulutusta.
- Seuraavassa kielikertomuksessa keskitytään ruotsin kieleen valtionhallinnossa ja toimenpiteisiin, joilla on pyritty estämään ruotsin kielen heikkenemistä hallintokielenä.

Aihealueet

Digitalisaatio ja ruotsinkieliset palvelut

Folktinget pitää myönteisenä sitä, että eräs kielikertomuksen aihealueista on digitaaliset palvelut, koska digitaalisten palveluiden käyttö yhteiskunnassa on yhä merkittävämpää, ja koska on tärkeää, että digitaalisia palveluita kehitetään samanaikaisesti sekä suomeksi että ruotsiksi ja että ne toimivat alusta asti ongelmitta sekä suomeksi että ruotsiksi.

Ruotsinkielisten asiakkaiden ja viranomaisten tulee saada yhdenvertaiset digitaaliset palvelut ja tukea niiden käyttämiseen. Tämän on todennut myös apulaisoikeuskansleri 2.3.2022 antamassaan vastauksessa OKV/1230/70/2020-OKV-6.

Myös oikeuskansleri on todennut, että yhä tärkeämpi edellytys kielellisten oikeuksien toteutumiselle tulevaisuudessa on se, että molemmat kansalliskielet otetaan huomioon digitaalisten palveluiden yhteydessä: ”Digitaalisten palvelujen tulisi olla samanlaisten perusteiden mukaan suomen- ja ruotsinkielisen väestön käytettävissä” (Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2018).

Folktinget on viime vuosina saanut useita yhteydenottoja viranomaisten ruotsinkielisissä digitaalisissa palveluissa ilmenneitä puutteita koskien. Ilmoitukset ovat koskeneet muun muassa veroviraston, työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimiston), Digi- ja väestötietoviraston ja Suomi.fi:n tarjoamia palveluita. Jos palveluita ei kehitetä samaan aikaan sekä suomeksi että ruotsiksi, ratkaisu on viranomaiselle sekä kalliimpi että haastavampi toteuttaa, mikä johtaa usein puutteisiin ja viivytyksiin ruotsinkielisissä palveluissa.

Folktinget ehdottaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta kirjoittaa mietintöönsä seuraavaa:

- Suomen- ja ruotsinkielisiä digitaalisia viranomaispalveluita kehitetään ja ne otetaan käyttöön samanaikaisesti siten, että digitaaliset palvelut ja tukitoiminnot ovat yhdenvertaisesti ruotsinkielisten asiakkaiden saatavilla.

Julkiset turvallisuuspalvelut

Eräs kertomuksen aihealuista on julkiset turvallisuuspalvelut, eli pelastustoimi, hätäkeskustoiminta ja poliisitoimi. Kertomuksessa tuodaan esiin vuoden 2017 kertomuksen jälkeisiä edistysaskeleita ja siinä käsitellään myös ajankohtaisia haasteita.

Jotta turvallisuusviranomaiset voisivat toimia tehokkaasti, niiden on kyettävä huolehtimaan asukkaiden kielellisistä oikeuksista. Turvallisuusviranomaisten velvollisuus huolehtia kielellisistä oikeuksista ei toteudu, jos ruotsinkielinen viestintä on liian puutteellista tai jos sitä ei ole. Tämä voi sen sijaan aiheuttaa viivästyksiä henkilökunnan toimintaan ja pahimmassa tapauksessa vaarantaa ihmisten hengen ja terveyden. Kertomuksesta käy ilmi, että erot suomen- ja ruotsinkielisten vähemmistöjen kokemassa palvelussa poliisi- ja hätäkeskustoiminnan osalta ovat kuitenkin merkittäviä.

Näiden alojen yhteinen kysymys on ilmeinen ruotsin kielen taitoisen ammattihenkilöstön tarve. Poliisitoimessa sisäministeriön panostukset säännölliseen ruotsinkieliseen poliisikoulutukset ovat tuottaneet tulosta. Sen sijaan pelastustoimessa, hätäkeskustoiminnassa ja rajavartiolaitoksessa ei ole järjestetty ruotsinkielisen ammattihenkilöstön säännöllistä koulutusta.

Sisäministeriö vastaa koulutuksen järjestämisestä ja koulutetun ammattihenkilöstön saatavuuden turvaamisesta Suomessa näillä aloilla. Ministeriö pohtii parhaillaan koulutusuudistuksen puitteissa, miten pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutus on tarkoitus järjestää tulevaisuudessa.

Folktinget ehdottaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta kirjoittaa mietintöönsä seuraavaa:

- Ruotsinkielisen ammattihenkilöstön, kuten pelastajien, hätäkeskusoperaattoreiden ja rajavartijoiden, koulutuksen järjestäminen säännöllisesti maan kaksikielisillä alueilla on tärkeää. Tämä on välttämätön edellytys sille, että näillä aloilla voidaan tulevaisuudessa varmistaa suomen ja ruotsin kielen taitoisen ammattihenkilöstön saatavuus.

Ruotsin kielen opetus perusopetuksessa

Perusopetuksen tuntijako (ruotsi B1-kielenä)

Syksyllä 2016 suomenkielisissä kouluissa toteutettiin keskipitkää B1-ruotsia koskeva uudistus. Uudistuksen tavoitteena oli oppilaiden motivaation parantaminen ja se, että he suhtautuisivat myönteisemmin ruotsin kieleen. Kaksi vuosiviikkotuntia ruotsia siirrettiin 7–9-luokilta kuudennelle luokalle.

Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry:n ja Svenska nu -verkoston syksyllä 2021 teettämä tuore tutkimus osoittaa suomenkielisten oppilaiden ruotsin kielen taitojen huonontuneen ruotsin kielen opetuksen aikaistamisesta huolimatta. Syynä tähän on se, että ruotsin kielen opetustuntien yhteismäärä ei lisääntynyt uudistuksen yhteydessä, mikä on johtanut pitkiin katkoksiin 7–9-luokkalaisten opetuksessa, mikä taas on heikentänyt sekä oppilaiden että opettajien motivaatiota. Perusopetuksen jäljiltä heikko ruotsin kielen taito vaikeuttaa monien toisen ja kolmannen asteen opiskelijoiden kielten opintoja.

Yhä harvempi on suorittanut ruotsin kielen ylioppilastutkinnossaan

Suomen ja ruotsin kielistä tuli vapaaehtoisia aineita ylioppilastutkinnossa vuonna 2005. Muutos on johtanut siihen, että suuri osuus suomenkielisten koulujen oppilaista ei ole suorittanut ruotsin kieltä ylioppilastutkinnossaan.

Hallitusohjelman mukaan toisen kotimaisen kielen oppimista edistävä ohjelma laaditaan mahdollisimman pian. Hallitus on asettanut tavoitteeksi myös toisen kotimaisen kielen sisällyttämisen pakolliseksi aineeksi ylioppilastutkintoon.

Folktinget on huolissaan siitä, että vain harva suomenkielinen kirjoittaa nykyään ruotsin kielen ylioppilaskirjoituksissa, koska se on vaikuttanut osaltaan siihen, että ruotsin kielen osaaminen Suomessa on heikentynyt. Olisi tärkeää saada trendi käännettyä sellaisten toimenpiteiden avulla, joilla lisätään lukiolaisten

motivaatiota ruotsin kielen suorittamiseen osana ylioppilastutkintoa. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi muuttamalla ruotsin ja suomen kielen pisteytystä korkeakoulujen pääsykokeissa. Folktinget katsoo, että sekä suomen että ruotsin kielen tulisi pakollisia aineita ylioppilaskirjoituksissa, koska molemmat kielet ovat tärkeitä Suomelle.

Folktinget ehdottaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta kirjoittaa mietintöönsä seuraavaa:

- Tuntijakoa muutetaan siten, että 7–9-luokkien ruotsin kielen opetusta lisätään kahdella vuosiviikkotunnilla vähentämättä ruotsin vuosiviikkotunteja kuudennella luokalla.
- Toisen kotimaisen kielen oppimista edistävän ohjelman työ ja hallituksen tavoite ottaa toinen kotimainen kieli pakolliseksi aineeksi ylioppilastutkintoon aloitetaan kiireellisesti.
- Opetusministeriö tarkistaa korkeakoulujen pääsykokeiden pisteytystä yhteistyössä korkeakoulujen kanssa siten, että ylioppilastutkinnossa ruotsi ja suomi antavat nykyistä huomattavasti korkeammat pisteet.

Sosiaali - ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus

Folktinget on sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen käsittelyn yhteydessä muistuttanut siitä, että on tarpeen turvata se, että kaksikielisten hyvinvointialueiden ruotsin- ja suomenkielisellä väestöllä on tosiasiallinen mahdollisuus saada palveluita omalla äidinkielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Muodollinen lakisääteinen oikeus palveluiden saamiseen ei takaa palveluiden tosiallista saatavuutta molemmilla kielillä, muun muassa siksi, että kielitaitoisesta hoitohenkilöstöstä on huutava pula. Sen takia Folktinget on tyytyväinen siihen, että kielikertomuksessa keskitytään siihen, että tarvitaan toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata kielellisten oikeuksien toteuttaminen käytännössä. Euroopan neuvoston ministerikomitea on myös tuonut esiin, että kielilain soveltamisessa on vakavia puutteita muun muassa terveydenhoitopalvelujen osalta.

Kielellisten oikeuksien käytännön toteutumisen varmistaminen kaksikielisillä hyvinvointialueilla edellyttää ruotsinkielisten rakenteiden luomista heti alusta alkaen. Folktinget ja Kuntaliitto ovat yhdessä laatineet kaksikielisille hyvinvointialueille tukimateriaalia, johon kuuluu työkaluja kaksikielisten rakenteiden luomiseen kaksikielisten palveluiden turvaamiseksi myös käytännössä. Vuoden 2021 kansalliskielistrategiassa todetaan, että kaksikielisten hyvinvointialueiden tulee ottaa käyttöön tukimateriaalin työkalut kielellisten oikeuksien turvaamiseksi hyvinvointialueiden tuottamissa palveluissa. Myös sosiaali- ja terveysministeriön virallisessa hyvinvointialuevaltuutetun käsikirjassa viitataan tähän tukimateriaaliin.

Folktinget yhtyy kielikertomuksen toteamukseen siitä, että uudistuksen uusien välineiden, joilla pyritään varmistamaan kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä, kuten esimerkiksi kansalliskielilautakuntien ja kaksikielisten hyvinvointialueiden välisten yhteistyömuotojen, tosiasialliset vaikutukset ovat riippuvaisia niille annettavista resursseista. Folktinget pitää kannatettavana sitä, että seuraava kielikertomus keskittyy sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen vaikutusten arviointiin koskien kielellisten oikeuksien käytännön toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastuspalveluissa.

Folktinget ehdottaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta kirjoittaa mietintöönsä seuraavaa:

- Kielellisten oikeuksien käytännön toimeenpanoon tulee taata riittävät resurssit, kuten kansalliskielilautakuntien tehtävien toteuttamiseen sekä kaksikielisten hyvinvointialueiden välisille yhteistyömuodoille ja Varsinais-Suomen ja Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueille osoitettujen ruotsinkielisten erityistehtävien jatkuvaa resursointiin.
- Kielellisten oikeuksien toteutuminen hyvinvointialueilla edellyttää ruotsinkielisten rakenteiden luomista heti alusta alkaen.

- Seuraavan kielikertomuksen tulisi keskittyä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen vaikutusten arviointiin koskien kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastuspalveluissa.

Resurssipula ei ole hyväksyttävä syy kielellisten oikeuksien turvaamisen laiminlyöntiin

Lopuksi Folktinget painottaa, että taloudellisia syitä ei voida ilmoittaa syyksi sille, että viranomaiset eivät kykene huolehtimaan lakisääteisistä kielellisistä velvoitteistaan. Perustuslakiasiantuntija, professori Kaarlo Tuori on erityisesti korostanut, että lakisääteisten kielellisten oikeuksien turvaamisvelvoitteiden rajoittamista ei voi perustella taloudellisilla näkökohdilla (hänen Folktingetille 13.2.2013 antamassaan lausunnossa).

Helsingissä 18.3.2022

Sandra Bergqvist	Christina Gestrin
puheenjohtaja	pääsihteeri